

Середньовічна західноєвропейська культура

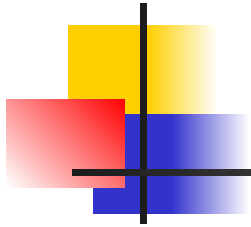
Лекція 4

Доц. Бадєєва Л.І.

Факультет навчання іноземних громадян,
кафедра українознавства, ХНУРЕ

Мета і завдання

- РОЗКРИТИ поняття “середні віки”;
- АНАЛІЗУВАТИ роль релігії та церкви в середньовічному суспільстві;
- охарактеризувати особливості лицарської та міської культур;
- розкрити особливості художніх стилів в мистецтві.

План

- Поняття “середні віки” і “середньовічна культура”.
- Роль релігії і церкви в середньовічному суспільстві.
- Рицарська культура. Міська культура.
- Художні стилі в західноєвропейському середньовічному мистецтві.

Поняття "середні віки"

- Термін "*середні віки*" виник в Італії в колі мислителів епохи Відродження у XIV-XVI ст. Вони схилялися перед культурою Стародавньої Греції і Стародавнього Риму, намагалися відродити її. "Середніми віками" вони назвали час між античністю і своєю епохою.

Поняття “середні віки”

- Оцінка середніх віків у науці змінювалася. Гуманісти епохи Відродження і просвітники XVIII ст. називали їх “темними віками”, писали про глибокий занепад культури. А романтики XIX ст. ідеалізували середньовіччя, бачили в ньому втілення вищої моралі. Сучасні вчені переважно уникають крайнощів.

Поняття “середні віки”

- Соціально-економічний лад середньовіччя в Західній Європі схематично можна змалювати таким чином. На руїнах Західної Римської імперії виник ряд часом дуже великих (як, наприклад, імперія франків часів Карла Великого), але німецьких ранньофеодальних монархій.

Поняття “середні віки”

- Основа економіки - сільське господарство. Спочатку всі землі належали королю. Він розподіляв їх між своїми васалами - *феодалами* (феод - назва наділу), які служили в його війську. Феодали, в свою чергу, наділяли землею селян, які виконували повинності (панщина, оброк).

Поняття “середні віки”

- Виділяють такі основні періоди історії середніх віків:
- раннє середньовіччя (кінець V ст. - середина XI ст.);
- - феодальна роздробленість (XI-XII ст.);
- - централізація держав під королівською владою (XIII-XV ст.).

Роль релігії і церкви

- Для середньовічної культури характерні дві ключові відмінні ознаки: 1)
корпоративність
- 2) *домінуюча роль релігії та церкви.*
- Середньовічне суспільство складалося з безлічі станів (*корпорацій*). Людина по народженні належала до одного з них і практично не мала можливості змінити своє соціальне становище.

Роль релігії і церкви

- Існувала сувора корпоративна ієрархія:
- два вищих стани:
 - духовенство,
 - феодали-землевласники;
- потім купці, ремісники, селяни (останні у Франції були об'єднані в "третій стан").

Роль релігії і церкви

- Визначальна роль християнської релігії і церкви у всіх галузях суспільного і культурного життя - особливість європейської середньовічної культури. Церква підпорядкувала собі політику, мораль, науку, освіту і мистецтво. Весь світогляд людини середніх віків був *теологічним* (від грецького "теос" - бог).

Роль релігії і церкви

Християнство базується на трьох головних ідеях:

- ідеї гріховності усього людського роду, зараженого первородним гріхом Адама і Єви;
- ідеї порятунку, який необхідно заслжити кожній людині;
- ідеї спокути всіх людей перед Богом.

Роль релігії і церкви

- Основи офіційного церковного світогляду середніх віків були закладені на межі IV-V ст. у працях Августина. Він розробив вчення про "Божественну благодать", згідно з яким церква є посередником між Богом і людьми ("єдинорятуюча роль церкви").

Роль релігії і церкви

- Згідно з Августином, весь хід історії передбачається божественним промислом, тому людина не спроможна його змінити і грішно навіть намагатися це зробити.

Роль релігії і церкви

- На кінець античності християнство являло розвинену світоглядну систему. Був вироблений "*символ віри*" - короткий виклад основних догматів християнської церкви. До нього увійшли *догмат* про "триєдиність Бога", догмат про воскресіння Христа та інші.

Роль релігії і церкви

- Духовенство перетворюється на сувору ієрархічну організацію. Спочатку найвище становище в клірі займали *єпископи*. У кінці IV- на початку V ст. римський єпископ став іменуватися *Папою* і поступово одержав владу над всіма іншими єпископами Західної Римської імперії.

Роль релігії і церкви

- Християнська церква стала іменуватися католицькою, що означає всесвітня, вселенська.
- У 1054 р. церква розкололася на західну - римсько-католицьку і східну - православну.

Роль релігії і церкви

Церква широко використовувала систему покарань (в тому числі стосовно правителів):

“відлучення”, яке ставило людину поза церквою,

“анафема” - урочисте публічне прокляття,

“інтердикт” - заборона відправляти культ на цій території та інші.

Роль релігії і церкви

- Приблизно третина всіх орних земель в Європі належала церкві, всі держави виплачували "десятину" (десяту частину податків, які збиралися) на її користь. У католицькій церкві до X ст. встановився звичай безшлюбності (*целібату*) духовенства.

Роль релігії і церкви

- Особливу роль у поширенні впливу церкви відігравали монастирі. Вони виникли в III ст. в Єгипті і являли собою спочатку поселення *самітників* (від грецького "монах" - самітник). Монастирі - великі землевласники, і центри багатогалузевих господарств, і укріплені фортеці, і осередки культурного життя.

Роль релігії і церкви

При монастирях організовувалися *скрипторії* - спеціальні майстерні для переписування книг. Рукописні книги виготовлялися з пергаменту - особливим чином обробленої телячої або овечої шкіри. Для виготовлення однієї Біблії великого формату було потрібно 300 овечих шкур, на її виконання йшло 2-3 роки.

Роль релігії і церкви

- Школи протягом раннього середньовіччя відкривалися тільки при церквах і монастирях. Поступово складається шкільна програма.

Роль релігії і церкви

- До неї входили "сім вільних мистецтв": три вступні дисципліни - "тривіум" - граматика, риторика (оволодіння ораторським мистецтвом), діалектика (тобто формальна логіка); чотири дисципліни вищого циклу - "квадріум" - арифметика, геометрія, астрономія, музика.

Лицарська культура

- Образ середньовіччя часто асоціюється з колоритною фігурою озброєного лицаря в обладунку.

Лицарська культура

- Лицарі - професійні воїни - являли собою корпорацію, членів якої об'єднували спосіб життя, морально-етичні цінності, особистісні ідеали.

Лицарська культура

- Згідно з поширеними в лицарському середовищі уявленнями, справжній лицар повинен був походити із знатного роду. Поважаючи себе лицар посилався для підтвердження свого благородного походження на гіллясте генеалогічне дерево, мав родинний герб і родовий девіз.

Лицарська культура

- Вищим виявом лицарської войовничості стали хрестові походи на Схід під прапором захисту християн і християнських святинь від мусульман. У 1096 р. відбувся перший з них, а в 1270 р. – останній.

Лицарська культура

- Під час їх проведення виникають особливі військово-релігійні організації - лицарські ордени. Першим найвідомішим християнським військовим орденом був лицарський **орден госпітальєрів.**

Міська культура

- У ХІ ст. в Європі відбувається швидке зростання міст. Їх населення складалося з найбільш рішучих і бунтівних елементів суспільства: в міста бігли кріпаки, змінювали спосіб життя деякі збіднілі феодали.

Міська культура

- Нові види занять - торгівля, ремесло вимагали активності, обачності, породжували раціоналістичний підхід до життя.

Міська культура

Важливим елементом піднесення культури у XI-XIII ст. було розширення освіченості, вихід її за межі виключно духовенства. Організація міського життя диктувала потребу в письменних людях. Збільшується кількість шкіл.

Міська культура

- У XII-XIII ст. виникають *університети* (від латинського "універсум"- *загальність, сукупність*). Перші з них з'явилися в Італії.
- Викладачі об'єднувалися в особливі організації – *факультети*.

Міська культура

- Викладачі вибирали голову факультету - *декана* (від латинського - *десятник*). Учні - *студенти* (від латинського "студере" - старанно навчатися) - слухали і записували лекції, брали участь у диспутах. На середину XV ст. в Європі було вже 60 університетів.

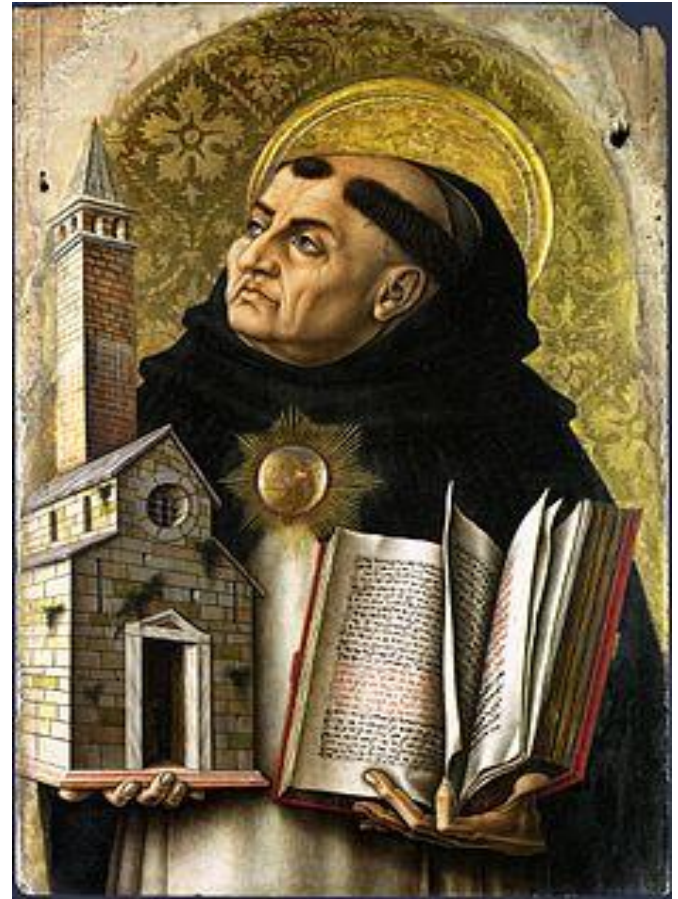

Міська культура

- Пожвавлення інтелектуального життя в XI-XIII ст. проявилось в розгортанні філософських дискусій.
- Середньовічна філософія отримала узагальнене визначення - *схоластика* (від латинського "школа").

Міська культура

- Найбільш відомим представником офіційної церковної схоластики був Хома Аквінський (1225-1274).

Міська культура

- П'єр Абеляр (1079-1142) протиставив тезу "розумію, щоб вірити", утверджуючи пріоритет розуму. Його вчення було оголошене єрессю.

Міська культура

- Професор Роджер Бекон (1214-1294) відстоював важливість досвіду для отримання знань. За вільнодумство він провів в ув'язненні 14 років.

Середньовічне мистецтво

- Провідна роль в середньовічному мистецтві належить архітектурі. Саме вона відображає основні естетичні ідеї, диктує характерні риси живопису, скульптури, є основою синтезу мистецтв.

Середньовічне мистецтво

- Стиль західноєвропейського мистецтва X - XII ст. отримав назву "*романський*". Він виник у монументальній кам'яній архітектурі, а в той час всі кам'яні споруди називалися римськими (Roma - Рим), на відміну від варварських - дерев'яних.

Середньовічне мистецтво

- Найбільш характерними для романського мистецтва типами споруд є *замок* (укріплене житло феодала) і храм, який зовнішнім виглядом також нагадує фортецю.

Середньовічне мистецтво

- Основою планування романського храму стала римська *базиліка* - велике прямокутне приміщення, розділене поперечними перегородками на декілька залів - *нефів*.

Характерні риси романського стилю

- товсті масивні стіни,
- вузькі прорізи вікон,
- східчасто поглиблені портали,
- вежі .

Середньовічне мистецтво

- У XII-XV ст. зростання міст, комплекс нових явищ духовного життя, побутового укладу, технічний прогрес призвели в художній сфері до виникнення нового стилю - *ГОТИКИ*.

Середньовічне мистецтво

- Найбільш яскраві готичні пам'ятники - міські споруди: *ратуші* і, головне, *собори*. У ратуші концентрувалася ділова, практична частина управління містом. Осердям же всього суспільного життя був собор.

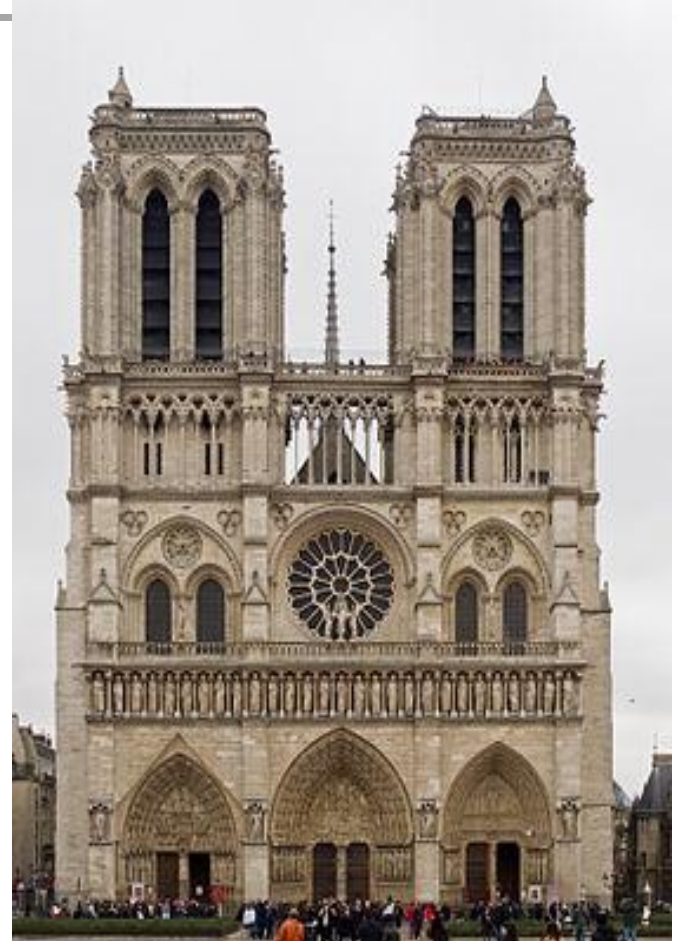

Середньовічне мистецтво

- Собори будувалися на замовлення міських комун, які, як правило, не шкодували на їх зведення грошей, оскільки собор був свого роду символом, по ньому судили, яке місто.

Середньовічне мистецтво

- Готичний собор Паризької Богоматері панує навіть над сучасною столицею Франції, перевершуючи величчю все побудоване пізніше.

Характерні риси готичних соборів:

- Головна зорова особливість готичної архітектури - спрямованість будівлі вгору.
- безліч вікон зі складними рамами,
- величезні *вітражі*,
- галереї, переходи,
- вежі, скульптури.

Література

- 1.Абрамович С. Д. Світова та українська культура / С. Д. Абрамович. – Львів: Світ, 2004. – С. 260–267, 271–284.
- 2.Кордон М. В. Історія української культури: навч. посібник / М. В. Кордон. – Львів: Магнолія, 2011. – С. 24–57.
- 3.Лекції з історії світової та вітчизняної культури / За заг. ред. А. В. Яртися, С. М. Шендрика, С. О. Черепанової. – Львів: Світ, 1994. – С.272–287.
- 4.Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К.: АртЕк, 1999. – С. 38–55, 92–102, 104–119.
- 5. Чорна Н.В. Історія української культури: навч. посібн. / Н.В. Чорна, Г.М. Горячковська. – Х.: ХНУРЕ, 2012. – С. 6- 44.
- 6. Шейко В.М. Історія української культури: навч. посібн. / В.М. Шейко, В.Я.Білоцерківський. –К.: Знання, 2009. – С. 29-39.